

Stockholm
2018-10-01

Kulturdepartementet
Enheten för konstarna
Att: Sofi Knutas

e-post: ku.remissvar@regeringskansliet.se

Remissvar: Ku2018/00773/KO

Betänkandet Konstnär – oavsett villkor? (SOU 2018:23)

Bakgrund:

SAMI, Svenska Artisters och Musikers Intresseorganisation är den organisation som företräder utövare på musikområdet och som i huvudsak administrerar deras rätt till ersättning vid offentligt nyttjande av ljudupptagningar enligt tvångslicensen i 47§ upphovsrättslagen (URL).

SAMI samlar även in ersättning till fonogramproducenterna enligt särskild överenskommelse med International Federation of the Phonographic Industry, IFPI, svenska gruppen. SAMI företräder cirka 40 000 svenska artister och musiker och därutöver över en miljon artister och musiker med stöd av ömsesidighetsavtal (representationsavtal) med utländska utövarsällskap.

Med anledning av Kulturdepartementets remiss av den 18 maj 2018 har SAMI inbjudits att lämna yttrande över betänkandet Konstnär – oavsett villkor?

Allmänt:

Utredningen är omfattande och innefattar många delar. Sami har valt att framförallt yttra sig över de delar som knyter an till upphovsrätten och som vi finner mest relevanta från vårt perspektiv. Sami har även tagit del av Klys skrivelse vilken vi stödjer liksom Musikerförbundets och Sveriges Yrkesmusikerförbunds skrivelse.

En oavvislig ersättningsrätt – Fair Internet

Utredningen lyfter fram EU-kommissionens förslag till direktiv om upphovsrätt på den digitala inre marknaden och att förslaget innehåller åtgärder för att åstadkomma en välfungerande marknad för upphovsrätt. De nuvarande skrivningarna i direktivet som röstades igenom i Parlamentet den 12 september 2018 är ett steg i rätt riktning men saknar konkreta regler som garanterar en rätt till ersättning från digitala plattformar till musiker. Sami har - tillsammans med sina internationella kollegor – föreslagit att den s.k. transparenstriangeln i art.14-16 kompletteras med en oavvislig ersättningsrätt för att säkerställa musikernas och artisters rätt till ersättning. Ersättningen ska i förslaget betalas av plattformarna (Spotify, Apple m.fl.) till de kollektiva förvaltningsorganisationerna som i sin tur betalar ut ersättningen till utövarna. Det går att läsa mer om hur ett sådant ersättningssystem kan utformas på: <https://www.fair-internet.eu/>

Trots avsaknaden av konkreta regler om en oavvislig ersättningsrätt, innehåller det senaste direktivförslaget skrivningar som öppnar upp för medlemsländerna att införa en sådan rätt i nationell lagstiftning. När InfoSoc-direktivet infördes i svensk lag var intentionen att stärka musikernas och artisters rätt till ersättning i en digital värld, men denna rätt har inte kunnat hävdas i praktiken bland annat på grund av den skeva förhandlingsposition som råder mellan utövare och skivbolag.

Det finns därför goda förutsättningar för Sverige att senast i samband med implementeringen av upphovsrättsdirektivet rätta till detta och att istället införa en oavvislig rätt till ersättning i svensk lagstiftning som garanterar att även musikerna får del av ersättningarna från digitala plattformar.

Problemet med friköpt musik och varför det är negativt för musikernas inkomster

Ett fenomen på musiksidan som kommit att få allt större genomslag på Samis möjlighet att samla in ersättning till musiker och artister och som bidragit till att deras ersättningsmöjligheter riskerar att kraftigt reduceras är den s.k. "friköpta musiken". Den innebär att rättighetshavarna gjort totalöverlåtelser av sina rättigheter och redan blivit avlösta ekonomiskt – ofta till en låg engångsersättning. Den förklarade musiken licensieras eller säljs sedan mycket billigt till olika aktörer utan inblandning av upphovsrätsorganisationer som Sami och Stim. Eftersom de ursprungliga rättighetshavarna inte tillåts vara anslutna till någon kollektiv förvaltningsorganisation innebär det att de inte heller får ta del av den framförandeersättning som dessa organisationer annars samlar in. En fri konkurrens är i många lägen bra, men här drabbar den i slutändan artister och musiker eftersom priserna pressas och marknaden för insamling enligt 47§ minskar. Det blir istället rättighetsförvärvaren – kommersiella företag - som kan göra vinst på rättigheterna under hela skyddstiden utan att de ursprungliga rättighetshavarna får del av kakan. Detta är ett stort problem och i förlängningen ett missbruk av ersättningsrätten i 47 § URL då marknaden dumpas och endast ett fåtal får betalt. Aktörer som Epidemic Sound tvingar musiker och artister att säga nej till ersättning som de egentligen har rätt till, något som kan ske på grund av den skeva maktbalans som gäller mellan parterna och den generellt sett låga ersättningsnivån i musikbranschen.

I detta sammanhang har de tre public serviceföretagen ett ansvar menar Sami. Dessa har i allt högre grad börjat använda friköpt musik från företag som t.ex. Epidemic Sound där upphovsmän och utövare inte ens namnges i enlighet med ideell rätt. Sami menar att public serviceföretagen har ett ansvar att använda sig av den skyddade repertoaren och att betala ersättning till de kollektiva förvaltningsorganisationerna som kan se till att pengarna hamnar i artister och musikernas fickor istället för i vinstdrivande företags.

Digitaliseringen:

Utredningen har kommit fram till att digitaliseringen är den förändring som mest påverkar det konstnärliga yrkesutövandet. Sami håller med om att denna har haft en stor påverkan. Förutsättningarna för hur en musiker arbetar och får – eller inte får - betalt för sitt arbete är helt annorlunda idag jämfört med för bara några år sedan. Möjligheten att sprida sin musik via internet har också ökat, vilket i grunden är positivt.

De nya affärs- och betalningsmodeller har dock försvårat för musiker att hävda sina rättigheter eftersom musiker ofta har en svag förhandlingsposition. Det är också svårt att följa och kanske framförallt förstå de ekonomiska strömmarna för olika ersättningar och när man som individ har en reell möjlighet att förhandla om sina rättigheter.

När det gäller digitaliseringen är därför ett av de största problemen för kulturskapare i stort och musiker i synnerhet att en så liten andel av de intäkter som musik genererar på nätet, når ut till de som skapar och medverkar på den. För att få en bättre fördelning och balans på intäkterna föreslår Sami att en oavvislig ersättningsrätt införs i enlighet med vad som har beskrivits ovan. På så sätt skulle även en del av intäkterna gå tillbaka till musikerna.

Digitaliseringen har också öppnat nya sätt att göra musik. Som exempel kan nämnas musik skapad genom artificiell intelligens (AI). En svårighet här är att bedöma vem – om någon – som har upphovsrätten till det som skapas och framförs och vem som i dessa lägen har rätt att bli ersatt något som kan bli en utmaning för framtiden.

Konst i hela landet och internationellt

I dag är det svårt för en artist att bara sjunga på svenska. Vare sig artister vill eller inte tvingas de mer eller mindre att vara internationell för att nå framgång. Här menar Sami att Public Service har ett ansvar att bereda plats för detta område och att de bör prioritera att stödja svenska kulturyttringar istället för att till varje pris sänka kostnaderna, såsom t.ex. genom användande av friköpt musik. Utredningen pekar särskilt på att public servicebolagen som distributörer når i särklass störst publik i landet med ett kulturutbud och att de är viktiga aktörer på konstnärers arbetsmarknad. Det är då olyckligt när dessa använder musik som är friköpt och som leder till att vinstdrivande företag får del av pengarna istället för artister och musiker, se även ovan om friköpt musik.

Konstnärernas inkomster:

Utredningen ger inte en fördjupad bild av var konstnärernas inkomster kommer ifrån, utan det framgår att det inte går att skilja ut vilka inkomster som kommer från en konstnärlig verksamhet och vad som eventuellt kommer från andra källor.

Sami föreslår därför att Myndigheten för kulturanalys ges i uppdrag att komma med en fördjupad analys om hur artister och musiker försörjer sig och att inkomstkällorna tydligt framkommer i en sådan analys.

Digitaliseringen medför både för- och nackdelar. För många utövare på musikområdet har det blivit svårare att få ersättning när musik används digitalt och ersättningsnivåerna för många artister och musiker har gått ner till följd av bl.a. kraftigt minskad skivförsäljning och låga eller inga ersättningar via digitala musiktjänster. I praktiken är det enbart de artister med royalty-avtal som blir ersatta från sina skivbolag om musiken de medverkar på i tillräcklig omfattning spelas på t.ex. Spotify. För den stora massan av musiker utgår ingen royalty alls utan de avlöses direkt vid inspelningstillfället till en väldigt låg minimiersättning. Det innebär att en låt kan spelas miljontals gånger på dessa plattformar utan att musikern får en enda krona. Detta till skillnad från om låten spelas i radio. Då kan Sami samla in ersättning och betala ut till såväl artister som musiker. Anledningen till detta är att det gjordes en lagändring i samband med Infosoc-direktivet där de överföringar som var att betrakta som "on-demand" eller som det står i lagtexten – "när det sker från en plats och vid en tidpunkt som man själv väljer" kom att omfattas av utövarens exklusiva rätt. Infosoc-direktivet var tänkt att gagna utövaren, men har istället lett till ett inkomstbortfall för många musiker då skivbolagen har en så pass stark förhandlingsposition att musikern blir avlöst direkt för den ersättning som on-demandnyttjande annars kunnat inbringa. I och med att musiklyssnandet on-demand för många ersätter radiolyssnandet blir det ett inkomstbortfall för musikerna och pengarna för on-demand blir istället en intäkt hos skivbolaget.

De allra flesta digitala musiktjänster skapar i dag dessutom radioliknande spellistor som "serverar" användarna låtar inom olika genrer eller artistval – allt för att göra det enkelt för konsumenter samtidigt som det genererar intäkter till skivbolagen då innehållet av vad som spelas på detta sätt påverkas. Det är viktigt att utreda vad dessa listor egentligen är för typ av upphovsrättsligt förfogande. Är det att jämföras med en vanlig radioutsändning som faller in under 47 § URL eller är det "on-demand" i 45§ URL. Var går gränsen? Gränsdragningen är viktig för musikernas inkomster eftersom en insamling i det ena fallet kan göras av Sami och i det andra fallet måste förhandlas av musikern själv – något som i de flesta fall leder till 0 kr i ersättning för bakgrundsmusiker.

Sami föreslår därför att det tillsätts en utredning för att klargöra var denna "gråzon" hör hemma – i ensamrätten i 45 § eller i tvångslicensen i 47§. Om gråzonen ligger i 45§ får ett införandet av en oavvislig ersättningsrätt betydelse även här.

Fonogramersättningen

Av utredningen framgår att man har för avsikt att se över fonogramersättningen. Detta tillstyrks av Sami. Sami framhåller dock vikten av att kompensationsordningen finns kvar då den utgör en viktig pusselbit i ersättningsystemet. De fonogram som lånas ut på dagens bibliotek är till stor del barnskivor. Det innebär att det är de musiker som medverkat på dessa fonogram som också får ta del av ersättningen – en grupp som inte är så vanligt förekommande i Samis övriga utbetalningar. Det finns därför en poäng att behålla ersättningen så att dessa personer även fortsättningsvis får del av pengarna. Vid en framtida översyn bör beaktas att dagens ersättningsmodell endast tillåter kompensation när utlåning sker av fysiska fonogram. Sami föreslår därför att en framtida kompensation även bör omfatta utlåning av digitala exemplar. En jämförelse kan här göras till bibliotekersättningen där det föreslås en utredning för att pröva förutsättningarna för att denna även ska kunna omfatta e-böcker. Detta är ett sätt att följa med i digitaliseringen och att möjliggöra musiklyssnande digitalt för de som inte kan betala för ett abonnemang på de musiktjänster som finns att tillgå i Sverige. Sami föreslår även att nivån på ersättningen höjs, och att pengar för detta tas av de föreslagna 100 miljoner kronor som utredningen föreslår till digitalisering.

Privatkopieringsersättning

Privatkopieringsersättning – PKE - är ytterligare ett exempel på en inkomst som har minskat för många artister och musiker utan att kompensation görs från annat håll. I utredningen saknas en beskrivning av denna ersättningsordning. Kopiering sker även idag men beteendet har ändrat karaktär. En undersökning av svenska folkets medievanor i åldrarna 18–64 år som Demoskop genomförde i juni 2018 visar att ungefär hälften privatkopierar genom att ladda ner låtar eller podcastsändningar för att kunna lyssna off-line. För detta ska rättighetshavarna kompenseras.

Sami menar att lagstiftningen måste garantera rätt till ersättning, till exempel genom att behålla privatkopieringsersättningen samt genom att införa en lag om en oavvislig rätt till ersättning när andra tjänar pengar på musiken.

Sami känner till att en översyn av systemet för privatkopieringsersättningen har initierats (2017/18:NU14). Sami avser att samverka med den kommande statliga utredningen i en konstruktiv anda.

Avslutande förslag:

Nedan följer några förslag till konsekvensändringar för förslagen som lyfts fram i slutet av dokumentet.

- Inför en oavvislig ersättningsrätt enligt den modell som Sami förespråkar tillsammans med andra sällskap i Europa allra senast när ett kommande EU-direktiv ska implementeras i Sverige
- Höj fonogramersättningen och använd en del av pengarna som föreslås till digitalisering, och utöka den till att omfatta även digital utlåning
- Låt rättigheterna i 47 § endast kunna överlåtas till en kollektiv förvaltningsorganisation så att ersättningen stannar hos dem den hör hemma under hela skyddstiden och så att inte syftet med lagrummet och ersättningen går om intet
- Ge Myndigheten för Kulturanalys i uppdrag att utreda hur musiker och artister försörjer sig. En sådan analys bör belysa olika inkomstkällor och hur de förhåller sig till varandra.
- Behåll PKE-ersättningen

Stockholm den 27 september 2018

Svenska Artisters och Musikers Intresseorganisation, SAMI

Stefan Lagrell, VD